

РОЗВИТОК ПРОБЛЕМНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ

Протягом тривалого часу система освіти при виборі своїх цілей, змісту й характеру орієнтувалася переважно на їх відповідність потребам диференціації суспільного виробництва і поступового все більш виразного розгалуження його галузей. В результаті система освіти, як загальної, так і вищої, перетворилася на вивчення учнями чи студентами окремих навчальних дисциплін, внаслідок чого у них втрачається цілісне сприйняття світу. Сьогодні навіть цикл соціально-гуманітарних дисциплін не сприяє формуванню у студентів уявлення цілісної картини світу й чітких світоглядних позицій. В той же час саме життя все більш сильно вимагає цілісного бачення складних проблемних ситуацій, без чого не можна визначити системних підходів до їх успішного розв'язання.

Свого часу ще В. І. Вернадський спеціально вказував, що характерною тенденцією нашого часу є перехід від спеціалізації з галузей знань до спеціалізації з проблем. На його глибоке переконання, ми все більше спеціалізуємося не за науками, а за проблемами. Це дозволяє, з одного боку, надзвичайно поглиблюватися у досліджуване явище, а з іншого – розширює його охоплення з усіх точок зору [1]. Саме такої спеціалізації за проблемами та характером, способами і засобами їх розв'язання сьогодні вимагає ускладнення і самого життя, і тих проблем, які постають перед людиною.

Проблемою вважається ситуація усвідомлення людиною того факту, що труднощі та суперечності, з якими вона зустрілася, неможливо розв'язати тими засобами, які надають їй наявні знання і досвід. Така ситуація вимагає вийти за їх межі, напружити свої інтелектуальні можливості, усвідомити, чого саме не вистачає для такого розв'язання, що треба вивчити і тим як збагатити свої знання і досвід, так і посилити свій особистісний потенціал та впевненість у своїх силах і можливостях. Виникнення проблемних ситуацій особливо стало характерним для сучасної сфери економічної діяльності. Тому для майбутніх економістів особливої важливості набуває формування системного мислення

Не випадково Карл Ясперс впевнений у тому, що «минуле ніколи не може сказати людині, як їй поводитися. Пробуджена у світлі спогадів про минуле, вона повинна сама прийняти рішення. Їм вона нарешті скаже, чим була для неї духовна ситуація: в якому образі вона усвідомлює буття, впевнена у ньому, чого вона безумовно хоче, до кого вона в даній ситуації звертається і до кого вона у глибині своєї душі прислухається [2, с. 272-273]. Технократичний же тип мислення, притаманний переважній більшості наших сучасників, у поєднанні з істотним прискоренням темпів суспільного життя майже не дає нам можливості осмислювати сутність духовних ситуацій.

Ось чому проблемне мислення уявляється перспективним, оскільки воно є порівняно близьким за формою до технократичного і в той же час,

завдяки своєму системному характеру, воно виходить з необхідності розгляду також і соціально-гуманітарних аспектів аналізованих проблем, з урахування їх впливу на навколишнє природне середовище. Це є так особливо важливим в умовах становлення і розвитку постіндустріального суспільства. Уявляється цілком природним, що для формування й розвитку у студентів проблемного мислення, забезпечення його системного і стратегічного характеру вимагають системного й послідовного реформування освіти, цілеспрямованої розробки і використання інноваційних педагогічних технологій.

Як справедливо зазначає відомий фахівець у галузі інноваційних педагогічних технологій С. О. Сисоева, «сучасному постіндустріальному суспільству потрібні люди, які здатні до самостійного мислення, самореалізації як професійної, так і особистісної, які вміють об'єктивно оцінити свої здібності і можливості, прагнуть до самовдосконалення, вміють долати перешкоди». На її переконання, «сучасні молоді люди вже добре розуміють, що їм потрібні знання, практичні і інтелектуальні уміння для самоствердження і самореалізації у житті». Дослідниця підкреслює, що «спрямованість процесу навчання на творчий розвиток особистості значною мірою наближає нас до вирішення проблем її адаптації у сучасному суспільстві» [3, с. 49].

Саме завдання з творчого розвитку особистості якимось непомітно перестає вважатися однією з основних функцій вищої школи та системи її виховних завдань. Водночас воно ж є одним з достатньо складних завдань і вимагає як чіткої спрямованості викладачів на педагогічну діяльність, так і їх глибокого усвідомлення важливої суспільної значущості цієї діяльності. Для формування у студентів системного і проблемного мислення самим викладачам має бути притаманне уміння чіткого бачення проблем у їх системній цілісності, у їх складних взаємозв'язках і взаємозалежності. О. С. Пономарьов вважає, що для цього їм вкрай необхідна ще й розвинена культура професійної діяльності [4].

Все це тільки підтверджує визначальну роль педагога у формуванні як високої професійної компетентності майбутніх фахівців, так і їх світоглядних позицій, морально-етичних принципів і переконань та інших особистісних рис і якостей. Тому важливим завданням вищої школи має бути відбір, підготовка й наступне безперервне професійне і педагогічне вдосконалення викладачів. Їм необхідно чітко розуміти, що не тільки їх професіоналізм, але й педагогічна майстерність, ставлення до студентів, загальна і професійна культура постають важливими чинниками їх власного авторитету й визначальними чинниками якості підготовки фахівців та їх життєвого успіху.

Значення завдань з формування і розвитку стійких навичок системного, проблемного мислення студентів, на наше глибоке переконання, необхідне для них і тому, що з подальшим поширенням ринкових умов кількість проблемні ситуації виникатимуть все частіше, а їх складність зростатиме. Отже, навички їх успішного розв'язання ставатимуть невід'ємною складовою частиною рівня професійної компетентності кожного фахівця. Більш того,

формування таких навичок має бути відображене у стандартах освіти та в інших нормативних документах як важливі цілі професійної підготовки студентів.

Література:

1. *Вернадский В. И.* О науке. – Т.1. – Научное знание. Научное творчество. Научная мысль. – Дубна, 1997. – 720 с.
2. *Ясперс К.* Духовная ситуация времени / пер. с нем. – М.: АСТ, 2013. – 285 с. – (Новая философия).
3. *Сисоєва С. О.* Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: Монографія. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с.
4. *Пономарьов О. С.* Культура професійної діяльності в системі категорій педагогіки вищої школи // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2012. – № 4. – С. 84-91.